

Кучерява О.А.

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології і
методики навчання фахових дисциплін

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського»

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті поставлено за мету розкрити проблему формування творчої особистості учня на уроках української мови. Зокрема, розглянуто поняття «творчість», «творча особистість»; визначено роль мовно-літературної освітньої галузі в стимулюванні творчої активності здобувачів освіти; проілюстровано навчально-творчі завдання, спрямовані на розкриття творчого потенціалу учнів на уроках української мови.

Ключові слова: творча особистість, здобувачі ЗЗСО, урок української мови, навчально-творчі завдання.

Kucheriava O. Developing a Student's Creative Personality in Ukrainian Language Lessons. The article aims to reveal the content of the problem of developing a student's creative personality in Ukrainian language lessons. The author analyzes the definitions of the concepts "creativity", "creative personality". The role of the language and literature educational field in stimulating the creative activity of learners is defined; educational and creative tasks aimed at revealing students' creative potential in Ukrainian language lessons are illustrated.

Key words: creative personality, students of General Secondary Education Institutions (GSEI), Ukrainian language lesson, educational and creative tasks.

Актуальність дослідження. Швидкі зміни та інновації в різних сферах життя, глобальні виклики сьогодення вимагають нового мислення, творчості, яка в сучасному світі стала однією з найцінніших людських якостей. Англійський учений і педагог, консультат з питань розвитку творчого мислення Кен Робінсон підкреслював, що

«креативність зараз настільки ж важлива в освіті, як і грамотність, і ми повинні надати творчості належний статус» [5]. З-поміж ключових компетентностей, якими має оволодіти сучасний фахівець у будь-якій галузі, провідне місце посідають критичне й креативне мислення. З огляду на це в Державному стандарті базової середньої освіти (2020) визначено такі когнітивні наскрізні вміння, що є спільними для всіх компетентностей: вміння висловлювати власну думку в усній і письмовій формі, критично та системно мислити, а також діяти творчо, що «передбачає креативне мислення, продукування нових ідей, доброзичесне використання чужих ідей та їх доопрацювання, застосування власних знань для створення нових об'єктів, ідей, умінь випробувати нові ідеї» [1].

Мета статті – висвітлити проблему формування творчої особистості учня на уроках української мови й визначити ефективні шляхи її розв'язання.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомо, що природа й структура творчості розкрита в наукових розвідках Дж. Гілфорда, Е. Торренса, Р. Стернберга, питання розвитку творчої особистості порушувались у працях українських дослідників Н. В. Кичук, О. М. Любарської, В. О. Моляка, В. А. Роменця, С. О. Сисоєвої та багатьох інших. Осмислення понять «творчість», «творче мислення», «творчі здібності» стало підґрунтям для розробки освітньої технології – технології формування творчої особистості, сутність якої полягає у створенні продуктивної пізнавальної атмосфери [4, с. 121], яка б стимулювала пізнавальний інтерес учнів, забезпечувала розвиток їх талантів, здібностей, спонукала до розв'язання проблемних, творчих завдань, захоплювала дослідницькою діяльністю тощо.

Ключовим поняттям технології виступає творча особистість. Це «індивід, який володіє високим рівнем знань, має потяг до нового, оригінального. Для творчої особистості творча діяльність є життєвою потребою, а творчий стиль поведінки – найбільш характерний» [4, с. 113]. Відомо, що творчу особистість відрізняють такі риси, як відкритість до нових ідей, їх гнучкість та оригінальність, прийняття несподіваних рішень, зацікавленість у проблемі, активність, самостійність у судженнях.

Крім того, деякі дослідники розрізняють поняття «креативність» і «творчість». Зокрема, у працях з педагогіки зазначається, що креативна особистість – це та, яка має задатки, здібності, внутрішні передумови, що

«забезпечують її творчу активність, тобто нестимульовану ззовні пошукову та перетворювальну діяльність» [4, с. 114], тоді як творча особистість під впливом зовнішніх факторів реалізує себе в одному чи кількох видах творчої діяльності.

Отже, завдання сучасної школи – створити умови для всебічного розвитку здобувачів освіти й розкриття індивідуальності кожного, при цьому мовно-літературна освітня галузь містить значний потенціал для творчого самовираження учнів.

Зокрема, на уроках української мови здобувачі освіти не лише досліджують та аналізують мовлення і мовні явища, але й вчаться використовувати мову для власної мовної творчості, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, формування ціннісних орієнтацій і ставлень [1].

Для активізації творчого потенціалу учнів на уроках української мови слід впроваджувати нові дидактико-методичні засоби, які допоможуть «моделювати навчально-виховний процес, виходячи із поставленої мети» [4, с. 119], при цьому важливу роль відіграють різного типу завдання (інтегровані, інтерактивні, проблемні, ігрові, творчі).

У лінгводидактиці при формуванні мовних і мовленнєвих умінь та навичок рекомендують переходити від репродуктивної діяльності до продуктивної, тобто після вступних, пробних і тренувальних вправ пропонувати учням творчі завдання. Це можуть бути вправи на продовження, перебудову, редагування й створення власних усних і письмових висловлювань. Однак творче мислення – це «пізнання чогось нового» [4, с. 118]. У межах завдань уроків української мови – це усвідомлення того, що «мова не лише складна система, але й живий організм, багатовіковий носій мудрості, хранителька унікальної української культури, надійний інструмент пізнання й порозуміння, ефективний засіб самовираження, джерело естетичної насолоди» [3].

Для стимулювання пізнавального інтересу й творчості здобувачів освіти пропонуємо на уроках української мови використовувати прийом «креативного або образного письма», яке спирається на використання нетрадиційних жанрів і забезпечує самовираження учнів. Наприклад, складання казок, історій («сторітелінг» як методична вправа), написання есе, етюдів, мініатюр, асоціативне письмо, ознайомлення з поетичними прийомами («11 слів», сенкан, «Прийом п'яти речень») [2]. Письмові творчі завдання знайомлять здобувачів з новими жанрами, художніми прийомами, дають змогу кожному віднайти власний стиль письма.

Навчально-творчі завдання комбінованого характеру сприяють одночасному опануванню мовного матеріалу й розвитку мовленнєвих умінь і навичок. Наведемо приклади таких завдань.

Словесний малюнок. Прочитати есей Зірки Мензатюк «Конвалії». Зробити морфемний аналіз виділених слів. Дібрати спільнокореневі до слова мати. Знайти форми слів *конвалія*, *сльоза*. Які квіти у вас асоціюються з образом матері? Опишіть свої відчуття, створивши словесний малюнок «Мати й квіти».

«Словотвірний колаж». Утвори словотвірні пари / ланцюжки, визнач спосіб словотворення. Ознайомся з репродукціями картин В. ван Гога «Зоряна ніч над Роною» або «Зоряна ніч» та М. Пимоненка «Українська ніч. Побачення». Опиши зоряну ніч, використовуючи похідні слова.

Географічна мандрівка. Розгляньте карту. Складіть коротку довідку про географічні об'єкти, використовуючи прикметники. Доповніть карту цікавими місцями – незмінюваними географічними назвами. Запропонуйте своїм однокласникам дібрати до них прикметники.

Як відомо, «акти творчості ... виникають у результаті взаємодії принципово різних способів пізнання світу» [5]. На заняттях з мови створенню творчої атмосфери сприяють різноманітні зовнішні стимули: природа, мистецтво (художні картини, музичні твори, поетичне слово), лінгвокультурологічні дослідження тощо.

Висновки. Підсумовуючи висловлене, зазначимо, що технологія формування творчої особистості тісно пов'язана з іншими освітніми технологіями, які дозволяють підвищувати ефективність уроку, створювати позитивний психологічний мікроклімат і, таким чином, забезпечувати гармонійний всебічний розвиток здобувачів освіти, а на уроках української мови – формування творчої мовної особистості.

Література

1. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>.
2. Кучерява О.А. Активізація творчого потенціалу студентів філологічного факультету на заняттях із сучасної української мови. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного*

- університету імені К.Д. Ушинського. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2020. Випуск 3(132). С. 166–172.
3. Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (у редакції 2023 року) (автори Н. Б. Голуб, О. М. Горошкіна). URL: <https://bit.ly/3WPMmCA>.
 4. Освітні технології : навч.-метод. посібник / за ред. О. М. Пехоти. Київ : Видавництво А.С.К., 2003. 255 с.
 5. Робінсон Кен Чи справді школи вбивають творчість? *TED conference. February, 2006.* URL: www.ted.com/talks/sir_ken_robinson_do_schools_kill_creativity?language=uk.
 6. Робінсон Кен, Ароніка Лу Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту / переклала з англ. Ганна Лелів. Львів : Літопис. 2018. 256 с.
 7. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.

Любченко І.І.

*кандидат педагогічних наук,
викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист,
голова циклової комісії педагогіки, психології та
методик дошкільної освіти*

Сажієнко А.П.

*викладач першої кваліфікаційної категорії,
Комунальний заклад «Уманський гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж ім. Т. Г. Шевченка
Черкаської обласної ради»*

ОСВІТА В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРОБЛЕМИ ДОСТУПНОСТІ ТА ЯКОСТІ

Анотація. У статті розглядаються основні виклики, з якими стикається система освіти України в умовах воєнного стану. Зокрема, аналізуються проблеми доступності освітніх послуг для учнів і здобувачів освіти у прифронтових регіонах, на тимчасово окупованих територіях, а також для внутрішньо переміщених осіб. Окрема увага приділяється якості освіти в умовах дистанційного навчання, нестачі